

MAŁGORZATA KOWALSKA-CHRZANOWSKA
Instytut Badań Informacji i Komunikacji, Wydział Filozofii i Nauk Społecznych,
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
e-mail: koma@umk.pl
ORCID 0000-0002-2839-5732

PAWEŁ MARZEC
Instytut Badań Informacji i Komunikacji, Wydział Filozofii i Nauk Społecznych,
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
e-mail: marzec@umk.pl
ORCID 0000-0003-0300-2266

NIEUŻYTKOWNICY BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ W TORUNIU – BADANIA PRZYCZYN NIEKORZYSTANIA Z ZASOBÓW I USŁUG BIBLIOTECZNYCH PRZEZ STUDENTÓW UNIWERSYTETU MIKOŁAJA KOPERNIKA W TORUNIU

Dr hab. Małgorzata Kowalska-Chrzanowska, prof. uczelni w Katedrze Badań Przestrzeni Informacyjnej Instytutu Badań Informacji i Komunikacji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Jej zainteresowania naukowe oscylują wokół takich zagadnień jak: zastosowania nowoczesnych technologii w bibliotekach, otwarte modele współpracy (open innovation, crowdsourcing, citizen science), komunikacja naukowa, data science, dezinformacja i fact-checking, edukacja informacyjna i medialna. Wybrane publikacje: *The use of games in citizen science based on findings from the EyeWire user study*, „Games and Culture” 2025, vol. 20, iss. 2, s. 190-213 (współaut.); *Biblioteki dla (nie)obecnych: badania, strategie i praktyki włączania*, Warszawa 2025 (red.); *Trendy publikacyjne w badaniach nad nauką obywatelską – perspektywa nauk społecznych*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis” 2025, t. 10, s. 1-12 (współaut.).

viensis. *Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia* 2024, vol. 22, s. 459-477; *Metody i narzędzia budowania społecznej odporności na dezinformację: od fact-checkingu po edukację medialną*, Toruń 2024 (współaut.); *Crowdsourcing internetowy – pozytywny wymiar partycypacji społecznej. Konteksty – istota – uwarunkowania*, Warszawa 2015; *Dygitalizacja zbiorów bibliotek polskich* Warszawa 2007.

Paweł Marzec, dr, adiunkt w Katedrze Badań Przestrzeni Informacyjnej Instytutu Badań Informacji i Komunikacji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Jego zainteresowania badawcze dotyczą: oceny jakości stron WWW, technologii internetowych wykorzystywanych w bibliotekach, architektury informacji serwisów internetowych oraz analityki internetowej. Wybrane publikacje: *Remote usability testing carried out during the COVID-19 pandemic on the example of Primo VE implementation in an Academic Library*, „Journal of Academic Librarianship” 2023, vol 49, iss. 3, s. 1-16 (współaut.); *Digital curation and open-source software in LAM-related publications*, „Journal of Librarianship and Information Science” 2023, vol. 55, iss. 4, s. 935-947 (współaut.); *Serwisy internetowe instytucji kultury w Polsce*, Toruń 2020 (współaut.); *Oceny eksperckie w badaniu użyteczności bibliotecznych serwisów internetowych*, Toruń 2019.

SŁOWA KLUCZOWE: Nieużytkownicy bibliotek. Użytkownicy bibliotek. Biblioteki akademickie. Badania ankietowe studentów. Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu. Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.

ABSTRAKT: **Teza/cel artykułu** – Artykuł przedstawia wyniki badań dotyczących powodów niekorzystania z zasobów i usług Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu (BU) przez studentów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (UMK), które zostały zrealizowane w roku akademickim 2022/2023 r. **Metoda** – Badania przeprowadzono z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego. Kwestionariusz ankietowy zawierał 13 pytań, odnoszących się do korzystania i niekorzystania z zasobów i usług BU oraz innych typów bibliotek, adekwatności usług świadczonych przez BU, sposobów pozyskiwania materiałów w procesie nauki i realizacji programu studiów przez studentów, preferencji czytelniczych oraz ogólnego stosunku ankietowanych do instytucji bibliotecznych. **Wnioski** – Wyniki badań, ze względu na małą próbę badawczą, nie mają charakteru reprezentatywnego. Mimo to mogą one stanowić istotny sygnał dla zarządzających bibliotekami akademickimi czy swoisty punkt wyjścia dla dalszych badań (szczególnie stosowanych). Ponadto wnioski z nich płynące korespondują z ustaleniami innych badaczy, zawartymi w literaturze przedmiotu. Dowodzą, że głównymi powodami nieużytkowania biblioteki są: brak potrzeby korzystania, możliwość pozyskiwania materiałów z innych źródeł (w tym z Internetu) i brak wiedzy o usługach oferowanych przez bibliotekę. O ile niekorzystanie z BU koreluje z niekorzystaniem z bibliotek w ogóle, to nie jest konsekwencją negatywnego nastawienia studentów do instytucji bibliotecznych. Zwyczajnie czytelnicze studentów dowodzą, że niekorzystanie z bibliotek nie przekłada się na niski poziom ich

czytelnictwa. Ponadto analiza wyników badań dowodzi, że według studentów UMK będących aktywnymi użytkownikami BU, obecna jej oferta jest wystarczająca i adekwatna do ich potrzeb.

WPROWADZENIE

Gwałtownie zmieniające się otoczenie bibliotek wpływa znacząco na zmniejszającą się liczbę lub wręcz odchodzenie z bibliotek użytkowników, którzy samodzielnie i intuicyjnie korzystają z darmowych i łatwo dostępnych źródeł oraz zasobów cyfrowych (por. Centrum Badania Opinii Społecznej, 2021; Biblioteka Narodowa, 2024; Główny Urząd Statystyczny, 2024; *Lubimyczytać.pl* i in., 2024). Sytuacja taka sprawia, że wyzwaniem dla bibliotek staje nie tylko zaspokajanie bieżących potrzeb odbiorców, ale także zabieganie o dotychczasowych nieużytkowników (Kuczkowska, 2024).

Badania publiczności bibliotecznej prowadzone są od wielu lat. W literaturze przedmiotu można znaleźć liczne przykłady studiów zawierających wyniki samooceny aktywności bibliotecznej różnych grup użytkowników (np. Borowski, 2011; Kędzierska, 2015; Orzoł & Wojciechowska, 2021; Aleksandrowicz & Bernacki, 2022; Babicz, 2024), jak i dowodzące pozytywnego związku między korzystaniem z bibliotek a lepszymi wynikami w nauce czy osiągnięciem sukcesu w wielu obszarach życia (Brown & Malenfant, 2017; Scoulas & De Groote, 2019; Anderson & Vega García, 2020; Mayer et al., 2020). Badania te, choć dostarczają interesujących spostrzeżeń, nie obejmują jednak nieużytkowników i nie diagnozują powodów niekorzystania z bibliotek. Tego typu analizy prowadzone są zdecydowanie rzadziej. Wynika to z kilku powodów: po pierwsze, z rozbieżności w definiowaniu istoty i poziomu niekorzystania z bibliotek (por. Budrowska i in., 2020), po drugie – trudności w docieraniu do tej części docelowej populacji bibliotek (por. Martin, 1976; Schlichter & Pemberton, 1992; McCarthy, 1994), po trzecie – braku spójnej metodologii badania nieużytkowników (por. McNicol, 2004; Booth, 2008; Dempsey, 2018). W konsekwencji nieużytkowników bada się w bardzo ograniczonym zakresie, niejako na marginesie czy też przy okazji badań użytkowników.

Badania nieużytkowników bibliotek akademickich prowadzone są przynajmniej od lat 70. XX w. Największą intensyfikację prac dostrzega się po roku 2000, zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Kanadzie i Francji. Z analizy 69 publikacji zawierających wyniki badań studentów niekorzystających z bibliotek akademickich przeprowadzonej przez Amelie Brunskill i Rosie Hanneke (2021) wynika, że najczęściej w badaniach nieużytkowników wykorzystywana jest metoda sondażu diagnostycznego – ankiety drukowane i online, wywiady; rzadziej sięga się po grupy fokusowe i dane zastane. Badania tego typu obejmują zarówno ka-

drę naukową, jak i studentów (określonej dyscypliny/kierunku/uczelni/wydziału/trybu/roku), a liczba osób biorących w nich udział jest bardzo zróżnicowana: od 11 (Ouellette, 2011) do 50 tys. (Thompson et al., 2007) uczestników. W swoich analizach badacze koncentrują się albo na diagnozowaniu powodów ogólnego niekorzystania z bibliotek (np. Whittaker et al., 1990; Tipton, 2001; Vondracek, 2007), albo wybranych aspektów nieużytkowania – np. przestrzeni fizycznej (Hall & Kapa, 2015), zbiorów drukowanych (Rose-Wiles et al., 2020), zasobów elektronicznych (Umukoro & Tiamiyu, 2017; Oh & Colón-Aguirre, 2019), określonych usług (Jameson et al., 2019; Yang et al., 2020). Co ciekawe, kwestia niekorzystania z bibliotek bywa bardzo różnie interpretowana (jako niekorzystanie z biblioteki w ogóle; niekorzystanie z jej konkretnych usług i zasobów; niekorzystanie w określonym czasie: dwóch tygodni, miesiąca, semestru lub roku; korzystanie z budynku biblioteki, lecz niekorzystanie ze zbiorów i usług; korzystanie z biblioteki nieregularnie lub sporadycznie; zaprzestanie korzystania) (por. Vondracek, 2007; Toner, 2008; Kisby, 2011; Luo & Buer, 2015; Umukoro & Tiamiyu, 2017). Dotychczasowe badania studentów ujawniają podobne powody nieużytkowania bibliotek akademickich. Najczęściej są to: brak potrzeby, brak świadomości istnienia określonej oferty bibliotecznej i nieznanomość zasad korzystania z danego zasobu. Rzadziej wymieniane są niewystarczające lub nieaktualne zbiory, bariery architektoniczne, technologiczne i administracyjne w dostępie do zasobów, nieprzyjazny lub niepomocny personel, strach przed biblioteką czy sięganie po alternatywne źródła. Z przeglądu wyników przeprowadzonych badań wynika, że większość nieużytkowników wykazuje pozytywne nastawienie do instytucji bibliotecznych, choć dostrzega konieczność intensyfikacji działań na rzecz promocji oferowanych przez nie usług i zasobów oraz przygotowywania szkoleń przysposabiających do korzystania z nich (Kiilu & Otike, 2016; Brunskill & Hanneke, 2021).

W niniejszym artykule poddano analizie wyniki badania studentów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (UMK), którzy w roku akademickim 2022/2023 należeli do populacji obsługiwanej przez Bibliotekę Uniwersytecką (BU). Zasadniczym celem badań było zidentyfikowanie głównych przyczyn niekorzystania z biblioteki. Pośrednio badania miały ujawnić preferencje studentów co do najczęściej wykorzystywanych usług i zasobów bibliotecznych oraz sposobów pozyskiwania materiałów i korzystania z różnych źródeł informacji. Miały również zweryfikować, czy niekorzystanie z oferty BU jest następstwem negatywnego stosunku studentów do bibliotek. Projektując badania, autorzy założyli – zgodnie z normą PN-ISO 16439:2019-11 *Informacja i dokumentacja. Metody i procedury oceny wpływu bibliotek* (Polski Komitet Normalizacyjny, 2019) – że nieużytkownikiem BU jest osoba, która w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie nie wykonała żadnej czynności odnotowanej przez system biblio-

teczny, nie skorzystała z jej zasobów fizycznych i wirtualnych oraz nie odwiedziła budynku biblioteki, by użyć jej pomieszczeń czy infrastruktury lub uczestniczyć w organizowanych przez nią wydarzeniach.

Zainicjowane badania miały udzielić odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jaki odsetek studentów UMK nie korzysta z zasobów i usług BU?
2. Jakie są powody niekorzystania studentów z zasobów i usług BU?
3. Czy niekorzystanie z zasobów BU koresponduje z niekorzystaniem z innych typów bibliotek?
4. Z jakich źródeł studenci pozyskują materiały do nauki w przypadku niekorzystania z BU i innych bibliotek?
5. Jakie są oczekiwania osób niekorzystających z BU i bibliotek w ogóle wobec usług przez nią oferowanych?
6. Jakie rodzaje źródeł informacji preferują studenci?
7. Jak jest nastawienie studentów do instytucji bibliotecznych jako takich?

Autorzy wyszli z założenia, że zebrane w trakcie badań odpowiedzi dostarczą szczegółowych informacji na temat poziomu i przyczyn niekorzystania z usług BU, co pozwoli nie tylko na lepsze zrozumienie potrzeb, oczekiwań i barier studentów wobec korzystania z zasobów bibliotecznych, ale również opracowanie strategii poprawy funkcjonowania tej placówki, dostosowania oferty usługowej, zwiększenia dostępności i atrakcyjności zasobów oraz promowania korzystania z biblioteki wśród studentów i potencjalnych użytkowników.

METODYKA BADAŃ

Dane zostały zebrane techniką CAWI. Kwestionariusz ankietowy po uzgodnieniu jego treści z dyrekcją Biblioteki Uniwersyteckiej udostępniono w Systemie Badań Ankietowych LimeSurvey na serwerze Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu¹. Ankieta zawierała 13 pytań, z których cztery wymagały dokonania jednokrotnego wyboru, siedem umożliwiała wybór wielokrotny oraz sformułowanie własnej opinii (opcja „inne”), jedno skonstruowano na podstawie pięciostopniowej skali Likerta, jedno umożliwiała swobodną wypowiedź. Poza pytaniami zasadniczymi, kwestionariusz wyposażono w metryczkę, zawierającą pytania dotyczące takich danych na temat respondentów, jak: płeć, wydział, kierunek studiów, rok studiów, tryb studiów i miejsce zamieszkania.

Kwestionariusz ankietowy podzielono na dwie części. W pierwszej znalazły się pytania dotyczące korzystania i niekorzystania z zasobów

¹ Zarchiwizowany kwestionariusz ankiety dostępny jest w Repozytorium UMK pod adresem <https://repozytorium.umk.pl/handle/item/7255>.

i usług BU oraz innych typów bibliotek, a także usług świadczonych przez BU, z których respondenci mogliby potencjalnie skorzystać w ciągu najbliższych 12 miesięcy. W drugiej zawarto pytania odnoszące się do sposobów pozyskiwania materiałów w procesie nauki i realizacji programu studiów, preferencji czytelniczych oraz ogólnego stosunku ankietowanych do instytucji bibliotecznych.

Badania miały charakter anonimowy. W ich toku nie były zbierane żadne dane umożliwiające jakąkolwiek identyfikację respondentów (w tym tokeny, adresy IP, data i czas uzupełnienia itp.). Odnośnik prowadzący do kwestionariusza ankietowego rozesłano pocztą uniwersytecką do wszystkich studentów UMK, aktywnych w Uczelnianym Systemie Obsługi Studiów w roku akademickim 2022/2023. Ankieta była dostępna online w okresie od 15 stycznia 2023 do 31 maja 2023 r.

Ponieważ w trakcie badań respondentom umożliwiono udzielanie odpowiedzi swobodnych, po zakończeniu badania dane te zagregowano, a następnie poddano analizie treści. W dalszej kolejności wypowiedzi o podobnej treści pogrupowano w kategorie tematyczne (np. brak czasu, niewiedza o usługach, niezgoda z ofertą, lęk przed korzystaniem). Z uwagi na fakt, że wypowiedzi swobodne sformułowane przez respondentów były bardzo zbliżone do odpowiedzi predefiniowanych, w poniższych tabelach zaprezentowano je łącznie.

WYNIKI BADAŃ

1. CECHY RESPONDENTÓW

Mimo że kwestionariusz ankiety rozesłano do ponad 17 tys. studentów, zgromadzono zaledwie 195 odpowiedzi zwrotnych, z których do dalszej analizy zakwalifikowano 144 (w pełni wypełnione kwestionariusze)². Wśród nich znalazły się 103 (71,5%) kobiet oraz 41 (28,5%) mężczyzn. W przeważającej większości respondentami byli studenci kształcący się na studiach stacjonarnych – 136 (94,4%). Najliczniejszą grupę stanowili studenci studiów licencyjnych – 79 (54,8%) osób. Studia na pierwszym lub drugim roku studiów magisterskich zadeklarowało 37 (25,6%) osób. Wśród respondentów było także dziewięciu (0,06%) przedstawicieli szkół doktorskich. Pozostałe osoby uczyły się na studiach jednolitych magisterskich lub czteroletnich studiach inżynierskich. Respondenci łącznie zadeklarowali studia na 53 różnych kierunkach. Najliczniejszą grupę stanowili studenci Wydziału Filozofii i Nauk Społecznych oraz Wydziału Nauk

² W ramach analizy nie udało się powiązać wyników z miejscem zamieszkania respondentów z powodu braku wystarczających danych lub niekompletności odpowiedzi w tym zakresie, co uniemożliwiło wiarygodne wyciągnięcie wniosków. Z tego względu autorzy zdecydowali się na rezygnację z prezentowania analiz statystycznych respondentów z uwzględnieniem cechy, jaką jest wielkość zamieszkiwanej miejscowości.

Historycznych – odpowiednio 41 (28,5%) oraz 37 (25,7%) osób. Pozostali studenci reprezentowali 12 innych wydziałów (zob. Tab. 1).

Tabela 1. Respondenci z podziałem na wydziały UMK

Nazwa wydziału	Liczba osób	Procent udzielonych odpowiedzi
Wydział Filozofii i Nauk Społecznych	41	28,5
Wydział Nauk Historycznych	37	25,7
Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania	17	11,8
Wydział Humanistyczny	14	9,7
Wydział Prawa i Administracji	9	6,3
Wydział Nauk Biologicznych i Weterynaryjnych	8	5,6
Wydział Sztuk Pięknych	4	2,8
Wydział Chemii	3	2,1
Wydział Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej	3	2,1
Wydział Matematyki i Informatyki	3	2,1
Wydział Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej	2	1,4
Wydział Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie	1	0,7
Wydział Nauk o Zdrowiu (Collegium Medicum w Bydgoszczy)	1	0,7
Wydział Lekarski (Collegium Medicum w Bydgoszczy)	1	0,7
Ogółem	144	100,0

Źródło: oprac. własne.

2. NIEUŻYTKOWNICY BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ W TORUNIU I INNYCH TYPÓW BIBLIOTEK

Nieużytkownikami okazały się zaledwie 34 (23,6%) osoby spośród wszystkich badanych (n=144). 25 osób (73,5%) nie korzystało dotąd w ogóle z BU, 7 osób (20,6%) korzystało z niej ponad rok przed badaniem, a 2 (5,9%) ponad trzy lata przed badaniem. Jako najczęstsze przyczyny niekorzystania (pytanie wielokrotnego wyboru – łącznie 63 odpowiedzi) podawano brak potrzeby (15 osób; 25,4%) oraz możliwość pozyskiwania materiałów z innych źródeł (od znajomych i w drodze kupna) (13 osób; 22%)³. 9 osób (15,3%) wskazało dodatkowo, że pozyskuje potrzebne in-

³ W kwestionariuszu ankietowym zastosowano kategorię zbiorczą „brak potrzeby” – powszechnie stosowaną w badaniach nieużytkowników bibliotek (por. Brunskill & Hanneke, 2021). Autorzy

formacje z Internetu⁴. Siedmioro respondentów (28%) nie miało wiedzy o usługach oferowanych przez BU. Brak czasu oraz korzystanie z usług innych typów bibliotek zadeklarowało odpowiednio po 16% studentów. Trzy osoby (5,1%) wskazały na odczuwanie lęku przed uczęszczaniem do biblioteki. Pozostałym osobom nie odpowiadały godziny pracy BU (3,4%) i oferta biblioteki (1,7%) (por. Tab. 2). Wśród innych niż zaproponowane w kwestionariuszu odpowiedzi na uwagę zasługują odpowiedzi sformułowane samodzielnie przez studentów, jak:

- *Boję się tego, że nie odnajdę się w bibliotece. W czytelnicy nie ma wygodnych miejsc, są jedynie krzesła i stoły.*
- *Nie działa mi strona biblioteki.*
- *Nie pisze jeszcze licencjatu, myślę, że kiedy zacznę pisać, wtedy zacznę korzystać z biblioteki.*
- *Odczuwam lęk w związku z tym jak skomplikowane są zasady wypożyczenia materiałów oraz nie jest mi po drodze.*

Tabela 2. Przyczyny niekorzystania z zasobów i usług BU wskazane przez jej nieużytkowników (n=34)

Przyczyny	Liczba odpowiedzi	Procent udzielonych odpowiedzi
1	2	3
brak potrzeby	15	25,4
pozyskuję materiały z innych źródeł tradycyjnych (pożyczam od znajomych, kupuję)	13	22,0
wystarczają mi materiały i informacje pozyskiwane z Internetu	9	15,3
niewiele wiem o usługach oferowanych przez bibliotekę	7	11,9
brak czasu	4	6,8
korzystam z usług innych bibliotek	4	6,8
odczuwam lęk przed uczęszczaniem do biblioteki	3	5,1

mają świadomość, że kategoria ta mogła być różnie rozumiana przez respondentów i obejmować poniekąd również inne powody wskazane w niniejszym badaniu (np. brak konieczności korzystania z biblioteki ze względu na dostępność materiałów z innych źródeł, niewiedzę o możliwościach korzystania z usług biblioteki, a także inne czynniki psychologiczne czy organizacyjne). W związku z tym, interpretując wyniki z kategorii „brak potrzeby” (Tab. 2 i 3), należy zachować ostrożność i brać pod uwagę możliwość szerokiego zakresu motywacji respondentów.

⁴ Również wyniki odnoszące się do kategorii „pozyskiwanie źródeł z Internetu” (tab. 2, 3, 6) należy traktować poglądowo ze względu na brak szczegółowego rozróżnienia w tej kategorii platform, narzędzi czy konkretnych zasobów. Kategoria ta – podobnie jak kategoria „brak czasu” – mogła być więc różnie rozumiana przez respondentów, co implikuje ryzyko braku precyzji wyników.

1	2	3
nie odpowiadają mi godziny otwarcia biblioteki	2	3,4
nie lubię korzystać z bibliotek	1	1,7
biblioteka oferuje znacznie mniejszy zasób niż księgarnie czy platformy e-booków	1	1,7
Ogółem	59	100,0

Źródło: oprac. własne.

Nieużytkowników BU do skorzystania z jej usług mogłoby zachęcić zwiększenie aktywności placówki w różnych obszarach działalności bibliotecznej. Spośród 34 respondentów 8 (23,5%) zwróciło uwagę na potrzebę zlikwidowania zbędnych formalności oraz opisania w bardziej przejrzysty sposób zasad dostępu do oferowanych usług. Kolejnych 6 osób (17,6%) wskazało na konieczność rozwinięcia różnych form promocji działalności biblioteki. 5 osób (14,7%) zasugerowało zwiększenie liczby dostępnych zbiorów, zarówno w wersji tradycyjnej, jak i online. 4 osoby (11,7%) zwróciły uwagę na konieczność przygotowania dodatkowych przestrzeni – do pracy indywidualnej, grupowej, działalności startupów, a także polepszenia warunków w dziale wolnego dostępu. 3 osoby (8,8%) proponowały wprowadzenie dodatkowych usług (np. odbioru zamówionych publikacji w oddziale biblioteki w Bydgoszczy czy możliwości zapoznania się online z fragmentami książek bez konieczności ich wypożyczenia). Inne trzy (8,8%) zadeklarowały chęć skorzystania z usług biblioteki w przypadku realizacji potrzeb informacyjnych związanych ze studiami (w tym np. pisania pracy dyplomowej). 5 osób (20%) nie potrafiło wskazać, co mogłoby je przekonać do korzystania z zasobów i usług BU.

Studentom UMK zadano także pytanie, czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy korzystali z innych typów bibliotek. Pytanie to miało ujawnić, czy istnieje korelacja między niekorzystaniem z BU i innych bibliotek. Odpowiedzi uzyskane na to pytanie rozłożyły się dość równomiernie – spośród 144 respondentów 74 (51,4%) stanowili użytkownicy innych typów bibliotek, zaś 70 (48,6%) ich nieużytkownicy. Wśród użytkowników innych typów bibliotek dominowali użytkownicy bibliotek publicznych (81,5%), a w dalszej kolejności użytkownicy bibliotek innych szkół wyższych (47,3%). Niewielka liczba osób (6,8%) wskazała także biblioteki szkolne. W grupie nieużytkowników najczęściej podawano ten sam powód niekorzystania, jak w przypadku BU, tj. brak potrzeby (31,4% odpowiedzi). Dość często wybierano także odpowiedź wskazującą na możliwość pozyskiwania materiałów od znajomych lub w drodze kupna (18,2%) oraz pozyskiwania źródeł z Internetu (17%). Odpowiedzi „brak czasu”, „nieodpowiednie zasady funkcjonowania bibliotek” i „zła lokalizacja biblio-

tek” wskazywano po 12 razy (17,1%). Z innych powodów wymieniano brak atrakcyjnej oferty bibliotek (4,4%), nieodpowiednie godziny otwarcia placówek (3,8%) i brak zadowolenia z ich usług (2,5%) (zob. tab. 3). Dwie osoby (2,8%) w polu „inne” podały inne przyczyny:

- *Nie jestem wystarczająco obeznana z zasadami funkcjonowania bibliotek. To dla mnie terra incognita i czuję się tam nieswojo,*
- *Stres.*

Tabela 3. Przyczyny niekorzystania z innych typów bibliotek wskazane przez ich nieużytkowników (n=70)

Przyczyny	Liczba odpowiedzi	Procent udzielonych odpowiedzi
brak potrzeby	50	31,4
pozyskuję materiały z innych źródeł tradycyjnych (pożyczam od znajomych, kupuję)	29	18,2
wystarczają mi materiały i informacje pozyskiwane z Internetu	27	17,0
brak czasu	12	7,5
nieodpowiednia lokalizacja bibliotek	12	7,5
nie odpowiadają mi zasady funkcjonowania bibliotek (np. za krótkie terminy wypożyczenia, opłaty)	12	7,5
nieatrakcyjna oferta bibliotek	7	4,4
nieodpowiednie godziny otwarcia bibliotek	6	3,8
nie byłem/am zadowolony z usług biblioteki (nie znalazłem/em tego czego potrzebowałem, nie uzyskałem poszukiwanych informacji)	4	2,5
Ogółem	159	100,0

Źródło: oprac. własne.

Wśród wszystkich respondentów (n=144) znalazły się 23 osoby (16%), które były nieużytkownikami zarówno BU, jak i innych typów bibliotek. 11 osób (7,6%) nie korzystało z BU, ale skorzystało z usług innych bibliotek. Wśród respondentów można także wyróżnić grupę 47 osób (32,6%), które korzystały z BU i nie były użytkownikami innych bibliotek. Mianem użytkownika BU oraz innych bibliotek określiły się 63 osoby (43,8%) (zob. Tab. 4). Zestawienie tych danych pozwoliło na zbadanie związku pomiędzy nieużytkowaniem BU a nieużytkowaniem innych bibliotek. W tym celu wykorzystano asymptotyczny test chi-kwadrat niezależności. W wy-

niku analizy otrzymano $p = 0,011 < 0,05$, co świadczy o wykryciu istotnego związku dla respondentów obu grup (por. Tab. 5)⁵.

Tabela 4. Tabela krzyżowa nieużytkownik BU * użytkownik innych typów bibliotek (n=144)

Liczebność	Użytkownik innych bibliotek	Nieużytkownik innych bibliotek	Ogółem
Użytkownik BU	63 (43,8%)	47 (32,6%)	110 (76,4%)
Nieużytkownik BU	11 (7,6%)	23 (16%)	34 (23,6%)
Ogółem	74 (51,4%)	70 (48,6%)	144 (100%)

Źródło: oprac. własne.

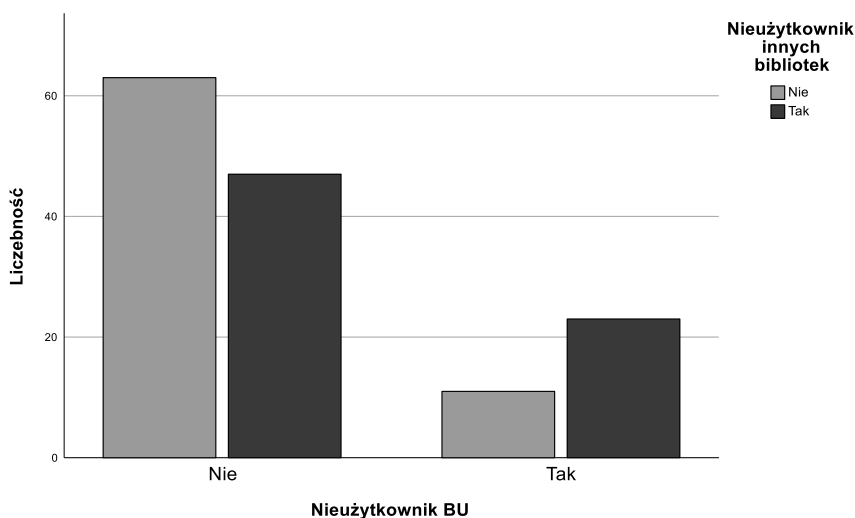
Tabela 5. Testy chi-kwadrat

Wartość		df [*]	Istotność asymptotyczna (dwustronna)
Chi-kwadrat Pearsona	6,456**	1	,011
N ważnych obserwacji	144		

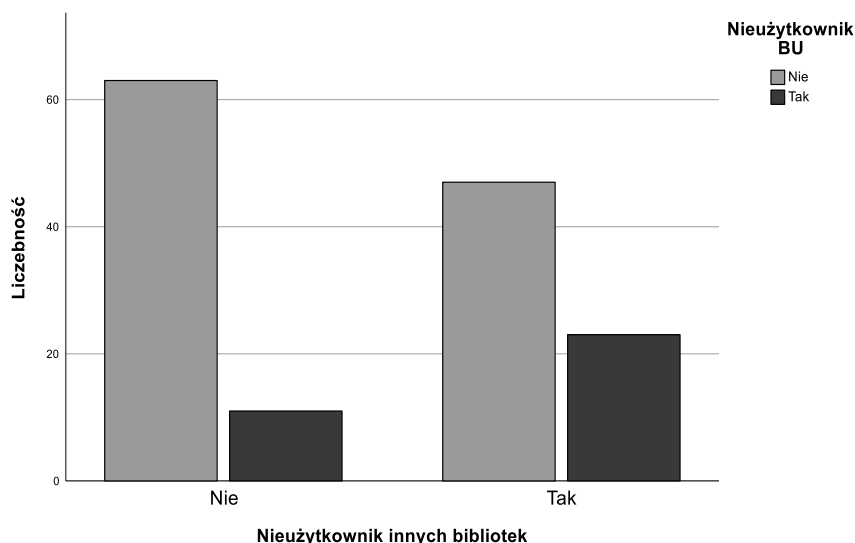
Źródło: oprac. własne.

* Df (ang. *degrees of freedom*) – liczba niezależnych informacji, które są używane do obliczenia statystyki testu. W przypadku testu chi-kwadrat, stopnie swobody są istotnym parametrem, który wpływa na interpretację wyników i wybór wartości krytycznej z tablicy rozkładu chi-kwadrat. Liczbę stopni swobody można utożsamiać z liczbą niezależnych zmiennych losowych, które wpływają na wynik.

** 0,0% komórek (0) ma liczebność oczekiwaną mniejszą niż 5. Minimalna liczebność oczekiwana wynosi 16,53.

⁵ Obliczenia statystyczne zawarte w tabelach 4 i 5 wykonała w programie PS IMAGO PRO 10 z silnikiem analitycznym IBM SPSS Statistics 29 dr Natalia Soja-Kukiełka z Ośrodka Analiz Statystycznych UMK.

Wykres 1 i 2. Charakter związku pomiędzy grupą nieużytkowników BU a nieużytkownikami innych typów bibliotek

Źródło: oprac. własne.

Studenci, którzy byli nieużytkownikami zarówno BU, jak i innych typów bibliotek (n=23) zadeklarowali, że w ciągu najbliższych 12 miesięcy zamierzają skorzystać z usług i zasobów BU. W pierwszej kolejności będzie to dostęp do urządzeń kopiujących oraz sieci wi-fi (te odpowiedzi wybrało odpowiednio po 10 osób, po 11,9%). Część osób wskazała, że będzie także zainteresowana wykorzystaniem infrastruktury biblioteki: pomieszczeń do nauki (9 osób, 10,7%), do pracy grupowej (7 osób, 8,3%), ogólnodostępnej przestrzeni do odpoczynku (6 osób, 7,1%), komputerów znajdujących się w bibliotece (4 osoby, 4,8%) oraz zbiorów dostępnych na miejscu (4 osoby, 4,8%). Dodatkowo respondenci chcieliby skorzystać z takich usług jak: digitalizacja na życzenie (8 osób, 9,5%), wypożyczenie zbiorów (książek, audiobooków) do domu (7 osób, 8,3%), również za pośrednictwem wypożyczalni międzybibliotecznej (2 osoby, 2,4%). Badani deklarowali także zainteresowanie udziałem w wydarzeniach kulturalnych organizowanych przez bibliotekę (np. wystawach, spotkaniach autorskich – 4 osoby, 4,8%; szkoleniach bibliotecznych – 2 osoby, 2,4%). 5 osób (6%) wskazało, że odwiedzi BU w celu poszukiwania informacji (związanych np. z realizacją programu studiów, życiem codziennym, itp.).

3. ŹRÓDŁA POZYSKIWANIA MATERIAŁÓW PRZEZ NIEUŻYTKOWNIKÓW BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ I INNYCH TYPÓW BIBLIOTEK

W zakresie sposobów pozyskiwania informacji, materiałów i książek niezbędnych do nauki i realizacji programu studiów przez studentów niekorzystających zarówno z BU, jak i innych bibliotek (n=23), analiza wyników badania dowiodła, że głównym źródłem ich pozyskiwania była sieć Internet (23 osoby, 39,6%). Na kolejnych miejscach wymieniano znajomych i kolegów ze studiów (19 osób, 32,7%) oraz zakupy w księgarniach, zarówno tradycyjnych, jak i elektronicznych (14 osób, 24,1%). Dwie osoby (3,4%) wskazały także na prowadzących zajęcia dydaktyczne (por. Tab. 6).

Tabela 6. Źródła pozyskiwania materiałów do nauki przez nieużytkowników BU i innych typów bibliotek (n=23)

Źródła	Liczba odpowiedzi	Procent udzielonych odpowiedzi
Internet	23	39,6
zakupy w księgarniach (w tym internetowych, na aukcjach online)	14	24,1
znajomi, koledzy ze studiów	19	32,7
inne	2	3,4
Ogółem	58	100,0

Źródło: oprac. własne.

4. UŻYTKOWNICY BU

Chociaż celem badań było przede wszystkim poznanie motywów niekorzystania z usług i zasobów BU, badania ujawniły także preferencje studentów aktywnie korzystających z zasobów i usług BU (n=110). Wykazały one, że zdecydowana większość respondentów najchętniej korzystała z wypożyczeń zbiorów do domu (61 osób, 23,1%). Dużą popularnością cieszyły się również zasoby online (50 osób, 18,9%), wykorzystywanie przestrzeni bibliotecznej (36 osób, 13,6%) i prezencyjne korzystanie ze zbiorów (34 osoby, 12,9%). Najmniej chętnie korzystano z kolei z usługi digitalizacji na życzenie (cztery osoby, 1,5%) i oferty szkoleń bibliotecznych (dwie osoby, 0,8%) (zob. Tab. 5).

Tabela 7. Usługi oferowane przez BU, najczęściej wybierane przez studentów UMK aktywnie z niej korzystających (n=110)

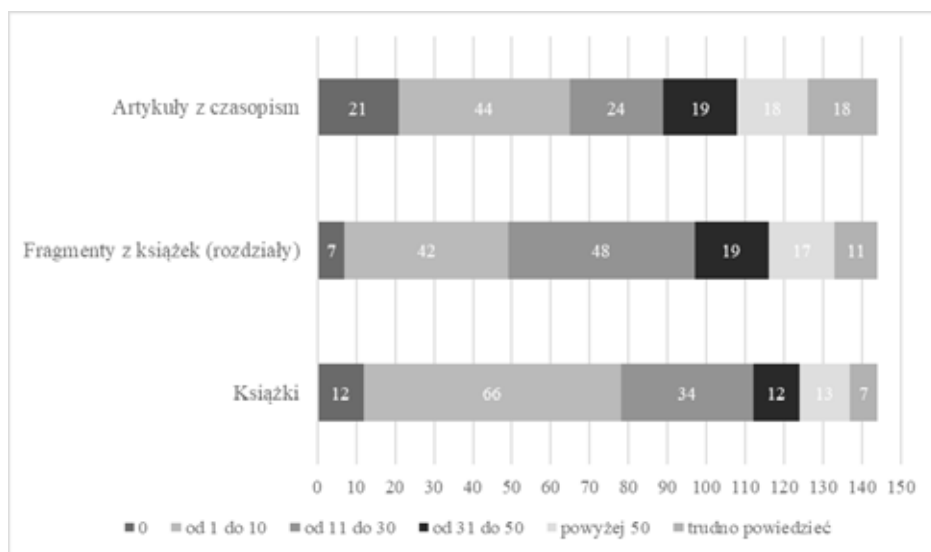
Usługi biblioteczne	Liczba odpowiedzi	Procent udzielonych odpowiedzi
digitalizacja na życzenie (zamawianie kopii cyfrowych z materiałów bibliotecznych lub powierzonych)	4	1,5
komputery dostępne w bibliotece	10	3,8
pomoc bibliotekarza w znalezieniu potrzebnych informacji, materiałów	21	8,0
przestrzeń biblioteczna (do pracy, nauki)	36	13,6
sieć wi-fi	18	6,8
szkolenia biblioteczne	2	0,8
urządzenia kopiujące (np. ksero, drukarki, skanera)	10	3,8
wydarzenia kulturalne	7	2,7
wypożyczanie zbiorów do domu (książki, audiobooki)	61	23,1
zamówienia międzybiblioteczne	11	4,2
zasoby biblioteki dostępne online (książki, artykuły, bazy danych, katalogi, KPBC)	50	18,9
zbiory biblioteki dostępne na miejscu (czasopisma, gazety, książki)	34	12,9
Ogółem	264	100,0

Źródło: oprac. własne.

5. ZWYCZAJE CZYTELNICZE STUDENTÓW

Poza informacjami o najczęściej wykorzystywanych usługach BU i powodach niekorzystania z nich, badanie dostarczyło również informacji na temat zwyczajów czytelniczych studentów (n=144). Niemal połowa badanych (66 osób, 45,8%) w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie przeczytała od jednej do dziesięciu książek. Po większą liczbę publikacji zwartych sięgnęły 34 osoby (23,6%). 12 osób przeczytało pomiędzy 31 a 50 (8,3%) pozycji, a lekturę więcej niż 50 książek zadeklarowało 13 osób (9%). Żadnej książki w tym okresie nie przeczytało 12 (8,3%) osób. Siedem (4,9%) osób nie potrafiło wskazać konkretnej liczby przeczytanych książek. W tym samym okresie 48 (33,3%) respondentów zapoznało się z treścią od 11 do 30 rozdziałów książek. Nieco mniejsza liczba osób (42, 29,2%) zadeklarowała przeczytanie od jednego do dziesięciu fragmentów. Odpo-

wiedź „31–50 fragmentów” wybrało 19 (13,2%) osób, a więcej niż 50 pozycji było źródłem informacji dla 17 (11,8%) z nich. Wśród respondentów znalazły się także osoby (7, 4,9%), które nie przeczytały żadnego rozdziału z książki lub wskazały odpowiedź – „trudno powiedzieć” (11, 7,6%). W przypadku artykułów z czasopism, najczęściej studentów (44, 30,6%) zadeklarowało lekturę od jednego do dziesięciu tekstów. Z ich większą liczbą (od 11 do 30) zapoznało się 24 (16,7%) respondentów. Od 30 do 50 artykułów przeczytało 19 (13,2%) osób. Z kolei wykorzystanie więcej niż 50 artykułów zadeklarowało 18 (12,5%) respondentów. Żadnych artykułów nie przeczytało 21 (14,6%) respondentów, a 18 (12,5%) nie potrafiło określić ich liczby (por. wykres 3).

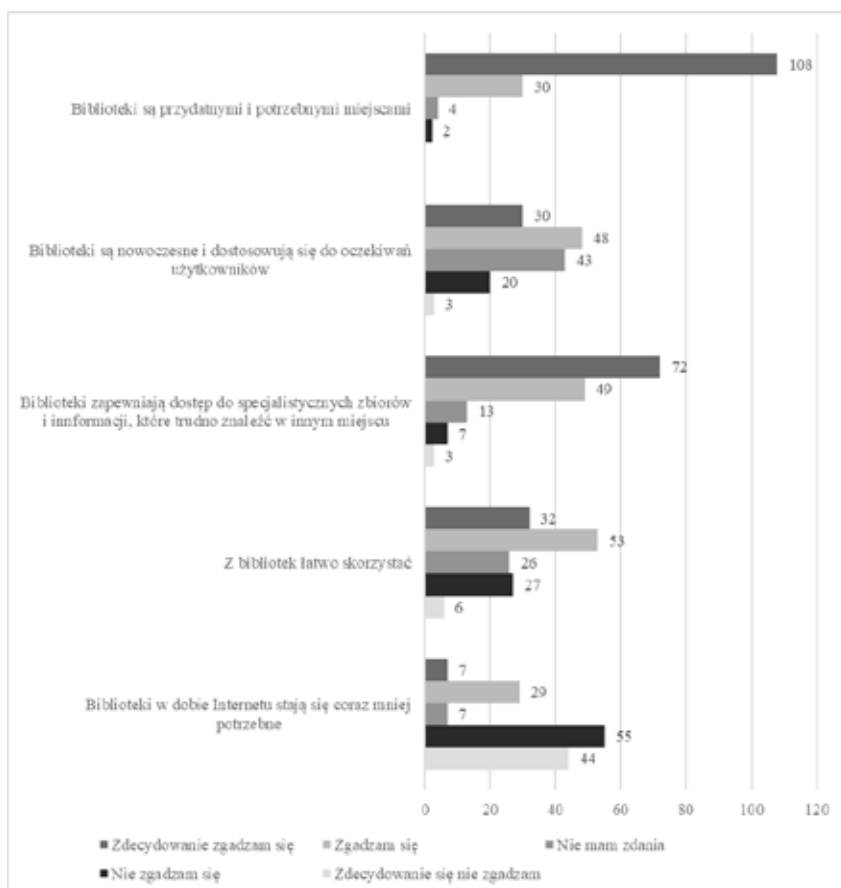
Wykres 3. Liczba pozycji przeczytanych przez studentów UMK (n=144) w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie

Źródło: oprac. własne.

6. STOSUNEK STUDENTÓW DO BIBLIOTEK

Autorzy badania założyli, że nastawienie studentów do bibliotek jako instytucji czy ich stereotypowy wizerunek ugruntowany w społeczeństwie może przekładać się na niechęć do korzystania z zasobów i usług bibliotecznych. Tymczasem analiza zebranych danych dowiodła, że respondenci postrzegają biblioteki jako instytucje potrzebne i przydatne. Z takim stwierdzeniem zdecydowanie zgodziło się 108 osób (75%), a kolejne 30 osób (20,8%) wyraziło zgodę na poziomie umiarkowanym. Pozytywnie respondenci wypowiadali się także w kwestii dotyczącej zapewniania dostępu do specjalistycznych zbiorów i informacji, które trudno byłoby znaleźć w innym miejscu niż biblioteki. Z takim twierdzeniem zdecydowanie

zgodziło się 72 (50%) osób, 49 (34%) było z nim zgodnych. Rozkład opinii na temat nowoczesności i dopasowania bibliotek do oczekiwań użytkowników był bardziej zróżnicowany. Z takim stwierdzeniem zgodziło się 48 osób (33,3%), a 30 respondentów (20,8%) wyraziło zdecydowaną zgodę. Warto jednak odnotować, że aż 43 osoby (29,9%) nie miały zdania w tej kwestii, a 20 respondentów (13,9%) nie zgodziło się z tym stwierdzeniem. Większość respondentów wyraziła pozytywne opinie na temat łatwości korzystania z bibliotek ze względu na ich dogodne godziny otwarcia i lokalizację. Z takim stwierdzeniem zgodziło się 53 (36,8%) respondentów, a kolejnych 32 (22,2%) wyraziło zdecydowaną zgodę. Z kolei 26 (18,1%) innych respondentów wyraziło opinie negatywną, a dodatkowe 6 zrobiło to w sposób zdecydowany. Wśród respondentów było też 27 (18,8%) osób, które nie miały zdania w tej sprawie. Tylko 29 (20,1%) osób zgodziło się

Wykres 4. Liczba odpowiedzi uzyskanych od studentów UMK (n=144) w odpowiedzi na pytanie dotyczące ich stosunku do bibliotek

Źródło: oprac. własne.

ze stwierdzeniem, że biblioteki stają się coraz mniej potrzebne w dobie Internetu, a 9 (4,9%) zgadzała się z nim w sposób zdecydowany. Innego zdania było 55 (38,2%) osób, które nie zgodziły się z tym stwierdzeniem, a dodatkowe 44 (30,6%) nie zgadzały się z nim w sposób zdecydowany (zob. Wykres 4).

WNIOSKI Z BADAŃ I Dyskusja

Mimo że w rozpowszechnienie kwestionariusza ankiety zaangażowała się BU i Biuro Promocji UMK, zbyt mała liczba osób uczestniczących w badaniu nie pozwala ekstrapolować wyników na całą populację studentów UMK. Być może przyczyną małej zwrotności odpowiedzi należy upatrywać w niedogodnym czasie prowadzenia badań (termin badań objął okres tuż przed i po sesji egzaminacyjnej, okres Świąt Wielkanocnych, Majówki i Juwenaliów), braku promocji badań i ściśle zaplanowanej strategii monitorowania. Być może studentom temat działalności biblioteki wydał się mało interesujący lub nie chcieli ujawniać informacji na temat własnej kultury czytelniczej. Bez względu na przyczynę niskiego zainteresowania ankietą, autorzy utwierdzili się w spostrzeżeniu, że badanie nieużytkowników może być trudne do realizacji i jest to główna przyczyna braku prac naukowych na ten temat.

Chociaż wyniki badań nie są reprezentatywne, wnioski z nich płynące korespondują z ustaleniami innych badaczy. Po pierwsze, analiza danych potwierdza, że badanie nieużytkowników wymaga precyzyjnego zdefiniowania istoty *nieużytkowania bibliotek*, tak by nie było wątpliwości, które czynności traktowane są jako niekorzystanie, a które jako korzystanie sporadyczne, incydentalne czy pośrednie. Po drugie, prowadzenie tego rodzaju badań implikuje konieczność docierania do nieużytkowników różnymi sposobami i planowania badań w dłuższym horyzoncie czasowym (badania ankietowe, mimo że proste w sposobie realizacji, nie gwarantują wysokiego wskaźnika zwrotności). Po trzecie, w toku takich badań pozyskiwane są dane także od dotychczasowych użytkowników danej biblioteki, nie da się bowiem ograniczyć badań wyłącznie do samej populacji nieużytkowników.

Ze względu na niereprezentatywność badań trudno wyrokować odnośnie do cech demograficznych studentów UMK niekorzystających z BU. Na podstawie uzyskanych wyników można jedynie ostrożnie przyjąć, że nieużytkownikami BU są przede wszystkim mężczyźni (22 osoby z 34 niekorzystających) – studenci pierwszych lat studiów.

Motywy niekorzystania z BU korespondują z tymi występującymi w literaturze przedmiotu (por. np. Musavi & Harvey, 1984; Whittaker et al., 1990; Tipton, 2001; Frank & Bothmann, 2007; Porat & Fine, 2009; Owens et al., 2023). Studenci UMK również najczęściej powołują się na brak po-

trzeby korzystania, możliwość pozyskiwania materiałów z innych źródeł (w tym z Internetu) i brak wiedzy o usługach oferowanych przez bibliotekę. Co ciekawe, ostatnia z przyczyn wybrzmiewa zarówno w kontekście nieużytkowania BU, jak i innych typów bibliotek. Stosunkowo często w obydwu przypadkach pojawiają się również lęk przed korzystaniem z bibliotek oraz brak czasu na taką aktywność.

Przystępując do badania założono, że niekorzystanie z BU może korelować z niekorzystaniem z bibliotek w ogóle i być konsekwencją negatywnego nastawienia studentów do instytucji bibliotecznych. O ile stosunkowo duża liczba nieużytkowników BU niekorzystających również z innych typów bibliotek (67% z 34) potwierdza zasadność pierwszej z hipotez, to wyniki badań przeczą drugiej, bowiem wszyscy zidentyfikowani nieużytkownicy wykazali pozytywne nastawienie do bibliotek, uznając je za nowoczesne i oferujące dostęp do specjalistycznych zbiorów i informacji, które trudno znaleźć w innym miejscu. W tym kontekście szczególnie zaskakuje więc dominująca liczba odpowiedzi „nie mam potrzeby korzystania z bibliotek”, jak i deklaracja większości nieużytkowników dotycząca chęci skorzystania z zasobów lub usług BU w najbliższej przyszłości.

Analiza wyników badań dowiodła, że wśród studentów UMK, największą grupę stanowiły osoby będące aktywnymi użytkownikami BU. Z ich opinii wynika, że oferta biblioteki jest wystarczająca i adekwatna do potrzeb: największą popularnością cieszyły się wypożyczenia zbiorów do domu i dostęp do zasobów online, najmniejszą – oferta szkoleń bibliotecznych i usługi digitalizacji na życzenie. Pogląd dotyczący adekwatności istniejącej oferty BU sformułować można także na podstawie głosów jej nieużytkowników, którzy wśród usług, z których chcieliby w przyszłości skorzystać, wymienili te już istniejące. Zaledwie 3 osoby spośród 144 (2%) oczekiwałyby wprowadzenia nowych rozwiązań. Podobnie jak uczestnicy innych badań (por. np. Connaway et al., 2007; Frank et al., 2007; Abdullah & Gibb, 2008; Cassidy et al., 2012; Jameson et al., 2019) studenci niekorzystający z BU zwrócili uwagę *na potrzebę większej promocji oferty bibliotecznej, zlikwidowania zbędnych formalności, opisanie w bardziej przejrzysty sposób zasad dostępu do oferowanych usług czy wprowadzenia ulepszeń infrastruktury budynku biblioteki*. Co ciekawe, mimo zgłaszania pewnych problemów ze zrozumieniem zasad korzystania z zasobów i usług BU, lęku przed biblioteką czy problemów z otwieraniem jej strony WWW, żaden z nieużytkowników nie zaproponował wdrożenia szkoleń instruktorskich, przewodników czy programów edukacyjnych dla użytkowników ani modyfikacji jej witryny.

Wśród wszystkich badanych studentów (n=144) zdecydowana większość zadeklarowała aktywność czytelniczą. Zaledwie 13% osób nie przeczytało żadnej książki oraz ani jednego jej fragmentu. Tyle samo nie sięgnęło również po artykuł naukowy. Duża aktywność czytelnicza stu-

dentów UMK wpisuje się w ogólny trend obserwowany przez instytucje monitorujące stan czytelnictwa w Polsce. Z badań przeprowadzonych przez Instytut Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej w 2023 r. wynika bowiem, że najwięcej czytelników znajduje się wśród osób uczących się (uczniów i studentów), najmniej wśród najstarszych generacji. Zaledwie 7% osób deklarujących czytanie książek przyznaje się jednak do czytania co najmniej siedmiu woluminów w ciągu roku (Zasacka i in., 2024). Wśród badanych studentów wskaźnik ten wyniósł 45,8%. Zwyczaje czytelnicze studentów dowodzą, że przed zainicjowaniem badań błędnie założono zatem, że niekorzystanie z bibliotek przekłada się na niski poziom czytelnictwa studentów.

Niemalże wszyscy zidentyfikowani w badaniu nieużytkownicy (zarówno BU i innych typów bibliotek) (94,3% z 34) wskazali na Internet jako główne źródło pozyskiwania informacji, materiałów i książek potrzebnych do realizacji programu studiów. Zdecydowanie mniejsza grupa osób (24,1%) wskazała na dokonywanie zakupów. Taki rezultat stoi w sprzeczności z ustaleniami badaczy Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej, według których zakupy książkowe są najpopularniejszą metodą zdobywania czytanych książek wśród wszystkich czytelników niezależnie od ich wieku (Zasacka i in., 2024).

Mimo że przeprowadzone badania miały ograniczony zasięg, nie ma wątpliwości, że dostarczyły wiedzy na temat powodów niekorzystania z BU przez studentów, jak i adekwatności istniejącej oferty względem potrzeb jej użytkowników. Z całą pewnością badania te należałoby powtórzyć, by uzyskać wiekszą reprezentatywność próby badawczej, a co za tym idzie ustalić, na ile zdiagnozowane zachowania charakterystyczne są dla całej populacji studentów UMK. W tym kontekście warto rozważyć (poza metodami ilościowymi) dodatkowo zastosowanie metod jakościowych. Mogłoby to pomóc w stworzeniu typologii lub person studentów niekorzystających z biblioteki, które można byłoby wykorzystać do ustalenia, jak różne definicje nieużytkowania przekładają się na odmienny obraz wpływu biblioteki.

BIBLIOGRAFIA

- Abdullah, N., & Gibb, F. (2008). Students' attitudes towards e-books in a Scottish higher education institute: Part 1. *Library Review*, 57(8), 593-605. <https://doi.org/10.1108/00242530810899577>
- Aleksandrowicz, R., & Bernacki, P. (2022). Diagnozowanie potrzeb użytkowników bibliotek publicznych – koncepcja, metoda, pierwsze wnioski. *Roczniki Biblioteczne*, 66, 227-247. <https://doi.org/10.19195/0080-3626.66.9>
- Anderson, L., & Vega García, S. (2020). *Library usage, instruction, and student success across disciplines: A multilevel model approach*. Association of College and Research Libraries.

- Babicz, A. (2024). Analiza zachowań użytkowników Biblioteki Uniwersytetu Marii-Curie Skłodowskiej w Lublinie na podstawie wybranych danych PRIMO Analytics – studium przypadku. *Bibliotekarz Lubelski*, 67, 311-331.
- Biblioteka Narodowa. (2024). *Stan czytelnictwa w Polsce w 2024*. <https://www.bn.org.pl/raporty-bn/stan-czytelnictwa-w-polsce/stan-czytelnictwa-w-polsce-w-2024/>
- Booth, A. (2008). In search of the mythical „typical library user”. *Health Information & Libraries Journal*, 25(3), 233-236. <https://doi.org/10.1111/j.1471-1842.2008.00780.x>
- Borowski, H. (2011). *Wizerunek i użytkowanie bibliotek publicznych. Raport z badania*. https://programrozwojubibliotek.org/wp-content/uploads/2015/08/09_0_wizerunek_i_uzytkowanie_bibliotek_publicznychraport_PRB.pdf
- Brown, K., & Malenfant, K.J. (2017). *Academic library impact on student learning and success: Findings from assessment in action team projects*. https://www.ala.org/sites/default/files/acrl/content/issues/value/findings_y3.pdf
- Brunskill, A., & Hanneke, R. (2021) Students who are non-users of their academic library: A scoping review. *Journal of Academic Librarianship*, 47(5), n.p. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2021.102423>
- Budrowska, W., Paul, M., Zawałkiewicz, A., & Żynda, M. (2020). *Z biblioteką czy bez? Badanie nieużytkowników biblioteki*. Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP.
- Cassidy, E.D., Martinez, M., & Shen, L. (2012). Not in love, or not in the know? Graduate student and faculty use (and non-use) of e-books. *Journal of Academic Librarianship*, 38(6), 326-332. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2012.08.005>
- Centrum Badania Opinii Społecznej. (2021). *Polacy i książki. Komunikat z badań*. https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2021/K_109_21.PDF
- Connaway, L.S., Radford, M.L., & Dickey, T.J. (2007). On the trail of the elusive non-user: What research in virtual reference environments reveals. *Bulletin of the American Society for Information Science & Technology*, 34(2), 25-28. <https://doi.org/10.1002/bult.2008.1720340208>
- Dempsey, P.R. (2018). How LIS scholars conceptualize rigor in qualitative data. *Portal: Libraries and the Academy*, 18(2), 363-390. <https://doi.org/10.1353/pla.2018.0020>
- Frank, P.P., & Bothmann, R.L. (2007). Assessing undergraduate interlibrary loan use. *Journal of Interlibrary Loan. Document Delivery & Electronic Reserves*, 18(1), 33-48. <https://doi.org/10.1300/J474v18n01-05>
- Główny Urząd Statystyczny. (2024). *Biblioteki publiczne w 2023 roku*. https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5493/14/8/1/biblioteki_publiczne_w_2023_r..pdf
- Hall, K., & Kapa, D. (2015). Silent and independent: Student use of academic library study space. *Partnership: The Canadian Journal of Library and Information Practice and Research*, 10(1), 1-38. <https://doi.org/10.21083/partnership.v10i1.3338>
- Jameson, J., Natal, G., & Napp, J. (2019). Evolving and enduring patterns surrounding student usage and perceptions of academic library reference services. *College & Research Libraries*, 80(3), 366-385. <https://doi.org/10.5860/crl.80.3.366>
- Kędzierska, E. (2015). *Badania użytkowników bibliotek – od teorii do praktyki*. W: H. Brzezińska-Stec i J. Żochowska (red.). *Biblioteka bez użytkowników...? Diagnoza problemu: V Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Supraśl, 14-16 września 2015* (s. 183-200). Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia.

- Kiilu, P., & Otike, J. (2016). Non use of academic library services: A literature review. *International Journal of Library Science*, 5(1), 7-13. <https://doi.org/10.5923/j.library.20160501.02>
- Kisby, C.M. (2011). Self-assessed learning and user satisfaction in regional campus libraries. *Journal of Academic Librarianship*, 37(6), 523-531. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2011.07.009>
- Kuczowska, M. (2024). Zmiana paradygmatu działania współczesnej biblioteki naukowej w wybranych obszarach informacji i komunikacji naukowej w świetle badania ankietowego. *Przegląd Biblioteczny*, 92(1), 24-43.
- Lubimyczytać.pl, Porozumienie Wydawców Książek – Związek Pracodawców, Stowarzyszenie Czytam i Słucham Legalnie. (2024). *Czytelnicy 2.0. Raport z największego badania czytelników w Polsce*. [https://pliki.lubimyczytac.pl/Badania_czytelnicze/Czytelnicy_2.0 - Raport z Badań 2024.pdf](https://pliki.lubimyczytac.pl/Badania_czytelnicze/Czytelnicy_2.0_-_Raport_z_Badań_2024.pdf)
- Luo, L., & Buer, V.B. (2015). Reference service evaluation at an African academic library: The user perspective. *Library Review*, 64(8/9), 552-566. <https://doi.org/10.1108/LR-04-2015-0046>
- Martin, L.A. (1976). User studies and library planning. *Library Trends*, 24, 483-496.
- Mayer, J., Dineen, R., Rockwell, A., & Blodgett, J. (2020). Undergraduate student success and library use: A multimethod approach. *College & Research Libraries*, 81(3), 378.
- McCarthy, G. (1994). Getting to know your non-users. *Library Management*, 15(4), 30-34. <https://doi.org/10.1108/01435129410060338>
- McNicol, S. (2004). Investigating non-use of libraries in the UK using the mass-observation archive. *Journal of Librarianship and Information Science*, 36(2), 79-87. <https://doi.org/10.1177/0961000604047134>
- Musavi, N., & Harvey, J.F. (1984). College library users and nonusers. *Advances in Library Administration & Organization*, 3, 221-240.
- Oh, K., & Colón-Aguirre, M. (2019). A comparative study of perceptions and use of Google Scholar and academic library discovery systems. *College & Research Libraries*, 80(6), 876-891. <https://doi.org/10.5860/crl.80.6.876>
- Orzoł, M., & Wojciechowska, M. (2021). Badania czytelnictwa jako instrument diagnozy nawyków i zachowań czytelniczych użytkowników bibliotek. Geniza i stan obecny. *Biblioteka i Edukacja*, 20, 65-85.
- Ouellette, D. (2011). Subject guides in academic libraries: A user-centred study of uses and perceptions. *Canadian Journal of Information and Library Science*, 35(4), 436-451. <https://doi.org/10.1353/ils.2011.0024>
- Owens, E., Hwang, S.Y., Kim, D., Manolovitz, T., & Shen, L. (2023). Do you love them now? Use and non-use of academic ebooks a decade later. *The Journal of Academic Librarianship*, 49(3), 102703. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2023.102703>
- Polski Komitet Normalizacyjny. (2019). PN-ISO 16439:2019-11 – wersja polska. „Informacja i dokumentacja – Metody i procedury oceny wpływu bibliotek”.
- Porat, L. i Fine, S. (2009). Factors and characteristics of interlibrary loan use and non-use. *Interlending & Document Supply*, 37(1), 20-27. <https://doi.org/10.1108/0264161091093858>
- Rose-Wiles, L.M., Shea, G., & Kehnemuyi, K. (2020). Read in or check out: A four-year analysis of circulation and in-house use of print books. *The Journal of Academic Librarianship*, 46(4), 102157. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2020.102157>

- Schlichter, D.J., & Pemberton, J.M. (1992). The emperor's new clothes? Problems of the user survey as a planning tool in academic libraries. *College & Research Libraries*, 53(3), 257-265. https://doi.org/10.5860/crl_53_03_257
- Scoulas, J.M., & De Groote, S.L. (2019). The Library's Impact on University Students' Academic Success and Learning. *Evidence Based Library and Information Practice*, 14(5), 2-27. <https://doi.org/10.18438/eblip29547>
- Thompson, B., Kyrillidou, M., & Cook, C. (2007). On-premises library versus Google-like information gateway usage patterns: A LibQUAL+[r] study. *Portal: Libraries and the Academy*, 7(4), 463-480. <https://doi.org/10.1353/pla.2007.0053>
- Tipton, C.J. (2001). Graduate students' perceptions of library support services for distance learners: A university system-wide study. *Journal of Library Administration*, 32(1/2), 393-408. https://doi.org/10.1300/J111v32n01_14
- Toner, L. (2008). Non-use of library services by students in a UK academic library. *Evidence Based Library & Information Practice*, 3(2), 18-31. <https://doi.org/10.18438/B8HS57>
- Umukoro, I.O., & Tihamiyu, M.A. (2017). Determinants of e-library services' use among university students: A study of John Harris library, University of Benin, Nigeria. *Journal of Librarianship & Information Science*, 49(4), 438-453. <https://doi.org/10.1177/0961000616653176>
- Vondracek, R. (2007). Comfort and convenience? Why students choose alternatives to the library. *Portal: Libraries and the Academy*, 7(3), 277-293. <https://doi.org/10.1353/pla.2007.0039>
- Whittaker, H.C., Ellis, M.E., & Flanigan, J. (1990). Public relations and the academic library: Report on a user survey at East Tennessee State University. *Southeastern Librarian*, 40, 129-133.
- Yang, Z.Y., Goodwin, S.G., & Hahn, D. (2020). Survey says...?: Assessing interlibrary loan/document delivery use and awareness for responsive service delivery. *Journal of Interlibrary Loan, Document Delivery and Electronic Reserve*, 28(5), 151-173. <https://doi.org/10.1080/1072303X.2020.1752877>
- Zasacka, Z., Chymkowski, R., & Koryś, I. (red.). (2024). *Stan czytelnictwa książek w Polsce w 2023 roku*. Biblioteka Narodowa.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 3 października 2025 r.

MAŁGORZATA KOWALSKA-CHRZANOWSKA

Institute of Information and Communication Studies, Faculty of Philosophy and Social Sciences, Nicolaus Copernicus University in Toruń

e-mail: koma@umk.pl

ORCID 0000-0002-2839-5732

PAWEŁ MARZEC

Institute of Information and Communication Studies, Faculty of Philosophy and Social Sciences, Nicolaus Copernicus University in Toruń

e-mail: marzec@umk.pl

ORCID 0000-0003-0300-2266

NON-USERS – A STUDY OF THE REASONS FOR THE NON-USE OF LIBRARY RESOURCES AND SERVICES BY THE STUDENTS OF THE NICOLAUS COPERNICUS UNIVERSITY IN TORUŃ

KEYWORDS: Library non-users. Library users. Academic libraries. Surveys on students' needs. University Library in Toruń. Nicolaus Copernicus University in Toruń.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The article presents the results of research on the reasons for the non-use of the resources and services of the University Library in Toruń (BU) by the students of Nicolaus Copernicus University (UMK). The research was conducted in the academic year 2022/2023. **Method** – The research was done with the diagnostic survey method. The questionnaire contained 13 questions concerning the use and non-use of BU resources and services as well as other types of libraries, the adequacy of the services provided by BU, ways of obtaining materials for studying and meeting course requirements, reading preferences, and the respondents' general attitude toward library institutions. **Conclusions** – Due to the small sample size, the results are not representative. Nevertheless, they may become an important signal for academic library managers and a point of departure for further (in particular applied) research. Moreover, the conclusions correspond to the findings presented in the literature by other researchers. They show that the main reasons for not using the library are: lack of need, the possibility to obtain materials from other sources (including the Internet), and lack of awareness of the services offered by the library. While the non-use of BU correlates with the non-use of libraries in general, it is not the result of negative attitudes toward library institutions. Students' reading habits indicate that not using libraries does not translate into low levels of readership. Furthermore, the analysis shows that, according to UMK students who are active BU users, the library's current offer is sufficient and adequately meets their needs.